

Handboek Geschillenregeling

Onder redactie van

Claartje Bulten

Nadia Kreileman

Gijs Makkink

Marco Nieuwe Weme

WOORD VOORAF

De wettelijke geschillenregeling is een belangrijke procedure binnen het ondernemingsrecht. Sinds de invoering van de geschillenregeling in 1989 kan de procedure worden gebruikt voor gevallen waarin de samenwerking tussen aandeelhouders in besloten verhoudingen spaak is gelopen. Maar: de geschillenregeling bleek geen groot succes. Er werd maar spaarzaam gebruikgemaakt van de procedures die de regeling biedt: uitstoting, uittreding en gedwongen overdracht van stemrecht. De herziening van 2012 bevatte een aantal verbeteringen, maar nog altijd functioneerde de geschillenregeling niet naar behoren. Op 1 januari 2025 trad de Wet aanpassing geschillenregeling en verduidelijking ontvankelijkheidseisen enquêteprocedure (Wagevoe) in werking. De Wagevoe beoogt de effectiviteit van de geschillenregeling te verbeteren door de aanpassing van het toepassingsbereik, de wijziging van enkele procedurele aspecten (waardoor thans sprake is van een verzoekschriftprocedure in één feitelijke instantie bij de Ondernemingskamer), de verruiming van de norm voor uitstoting en de wijziging van de regeling van de samenhangende vorderingen.

De oude geschillenregeling genoot veel en verdiende aandacht in de literatuur. In handboeken, wetenschappelijke artikelen en annotaties werden deelaspecten van de geschillenregeling besproken. Daarnaast verscheen er een proefschrift over de geschillenregeling in de Serie vanwege het Van der Heijden Instituut (nr. 108) en werden jaarlijks kronieken over de geschillenregeling gepubliceerd in de Geschriften vanwege de Vereniging *Corporate Litigation*. Een complete verhandeling over de geschillenregeling naar huidig recht ontbreekt echter. Dit Handboek voorziet in die leemte. Het Handboek Geschillenregeling past uitstekend binnen de Serie vanwege het Van der Heijden Instituut. Een van de onderzoeksterreinen van het Instituut is *corporate litigation*, waartoe de geschillenregeling behoort. Daarnaast appelleert het Handboek aan het streven om in de Serie handboeken op belangrijke deelterreinen van het rechtspersonen- en vennootschapsrecht op te nemen. Eerder verschenen al het Handboek Jaarrekeningenrecht (nr. 164) en het Handboek Enquêterecht (nr. 175).

Het Handboek Geschillenregeling bevat een positiefrechtelijke beschrijving van alle facetten van de huidige geschillenregeling. In enkele hoofdstukken wordt aandacht besteed aan aanpalende rechtsgebieden, zoals *corporate governance*, enquêterecht, kort geding en burgerlijk procesrecht.

De redactie van het Handboek Geschillenregeling is in handen van prof. mr. Claartje Bulten, mr. Nadia Kreileman, mr. Gijs Makkink en prof. mr. Marco Nieuwe Weme. De redactie heeft een team van auteurs geselecteerd met aantoonbare juridische deskundigheid op het gebied van de geschillenregeling. De auteurs hebben vanuit hun kennis en ervaring een tevens voor de praktijk bruikbare uiteenzetting van de geselecteerde onderwerpen gegeven.

De wetenschappelijke leiding van het Van der Heijden Instituut is de redactie dank verschuldigd voor het vele werk dat zij heeft verricht. Daarnaast zijn wij de auteurs zeer erkentelijk voor hun bijdragen. Tot slot een bijzonder woord van dank aan Kyona Hoebe, student-assistent bij het Van der Heijden Instituut. Zij heeft de redactie een zeer grote dienst bewezen met het controleren, corrigeren en uniformeren van de hoofdstukken en het opstellen van registers en bijlagen. Het boek mag mede dankzij haar inspanningen met recht een Handboek heten.

Met de redactie spreken wij de hoop en verwachting uit dat het Handboek Geschillenregeling een waardevolle bijdrage levert aan het wetenschappelijke debat over de geschillenregeling en onmisbaar wordt voor praktijkjuristen, werkzaam als rechter, notaris of advocaat. Wie vragen heeft over de geschillenregeling, kan niet om het Handboek heen. Wij zijn verheugd dat het Handboek Geschillenregeling in onze Serie verschijnt.

C.D.J. Bulten (vz.)

G. van Solinge

M. van Offen

M.P. Nieuwe Weme

J.B.S. Hijink

T. Salemink

VERKORTE INHOUDSOPGAVE

Woord vooraf / V

Verkorte inhoudsopgave / VII

Uitgebreide inhoudsopgave / XIII

DEEL I - ALGEMEEN

HOOFDSTUK 1

Inleiding / 3

Kim Spruitenburg

HOOFDSTUK 2

Een geschiedenis van de geschillenregeling / 17

Matthijs de Jongh & Floor Wijffels

HOOFDSTUK 3

Empirisch overzicht van de geschillenregeling (1989-2024) / 33

Flip Schreurs & Anne Liza Verhagen

HOOFDSTUK 4

De verzoekschriftprocedure / 51

Jeroen van der Schrieck & Hylke ten Bruggencate

HOOFDSTUK 5

De geschillenregeling en fundamentele rechten / 91

Floor Eikelboom

DEEL II - TOEGANG

HOOFDSTUK 6

De toegang tot de geschillenregeling / 107

Nadia Kreileman

HOOFDSTUK 7

De eigen regeling in statuten of overeenkomst / 125

Paul de Vries

DEEL III - NORM VOOR UITSTOTING EN UITTREDING

HOOFDSTUK 8

De norm voor uitstoting / 157

Nick du Bois

HOOFDSTUK 9

De norm voor uittreding / 173

Dirk-Jan Duynstee

DEEL IV - WAARDERING

HOOFDSTUK 10

Het waarderingsproces en de prijsbepaling / 191

Stein van Thiel

HOOFDSTUK 11

Het waarden van aandelen ter vaststelling van de prijs / 207

Marc Broekema

HOOFDSTUK 12

De billijke verhoging van de prijs / 239

Frans Overkleeft & Arthur Boitelle

HOOFDSTUK 13

Vriendelijke uittreding ex art. 2:343c BW / 255

Philippe Hezer

DEEL V - PROCESRECHTELIJKE ASPECTEN EN DE BIJ DE PROCEDURE BETROKKENEN

HOOFDSTUK 14

Voorzieningen / 271

Richard de Haan & Menno Keuper

HOOFDSTUK 15

De belanghebbende / 287

Koen van Vught

HOOFDSTUK 16

Positie van de StAK en de certificaathouder / 301

Claartje Bulten

HOOFDSTUK 17

De positie van de pandhouder en de vruchtgebruiker / 313

Tom Hutten

DEEL VI - VERHOUDING TOT ANDERE PROCEDURES

HOOFDSTUK 18

Samenhangende vorderingen / 327

Dominique Frans & Aernout Vink

HOOFDSTUK 19

De verhouding met de enquêteprocedure / 341

Gijs Makkink & Barbara Blok

HOOFDSTUK 20

Verhouding met kort geding / 357

Bastiaan Kemp & Mijke Sinninghe Damsté

HOOFDSTUK 21

Verhouding tot arbitrage, bindend advies en mediation / 375

Daniella Strik

DEEL VII - RECHTSVERGELIJKING EN IPR

HOOFDSTUK 22

Uitstoting en uittreding bij de personenvennootschap / 399

Arie Tervoort

HOOFDSTUK 23

De Wagevoe in het licht van de vernieuwde Belgische geschillenregeling / 415

Bernard Tilleman & Willem van de Putte

HOOFDSTUK 24

De geschillenregelingen in de Caribische delen van het Koninkrijk en Suriname / 447

Karel Frielink

HOOFDSTUK 25

Geschillenregeling en internationaal privaatrecht / 467

Gerard van Solinge

DEEL VIII - VERVOLG EN EINDE VAN DE PROCEDURE

HOOFDSTUK 26

Rechtsmiddelen en tenuitvoerlegging / 503

Pjotr Broere & Floor van Schendel

HOOFDSTUK 27

De geschillenregeling, open normen en cassatie / 515

Maarten Kroeze

DEEL IX - SLOTBESCHOUWING

HOOFDSTUK 28

Beren op het pad van de geschillenregeling? / 527

Yvette Borrius

Jurisprudentie / 537

Literatuur / 555

Afkortingen / 587

Trefwoorden / 589

BIJLAGEN

BIJLAGE A

Burgerlijk Wetboek, Boek 2, Titel 8, Afdeling 1 (artikelen 336-343c) – geldend per 1 januari 2025 / 601

BIJLAGE B

Burgerlijk Wetboek, Boek 2, Titel 8, Afdeling 1 (artikelen 335q-343c) – geldend van 1 januari 2013 tot 1 januari 2025 / 609

BIJLAGE C

Vergelijking huidige wettekst Burgerlijk Wetboek, Boek 2, Titel 8, Afdeling 1 (artikelen 336-343c) – geldend per 1 januari 2025 (bijlage A), met wettekst Burgerlijk Wetboek, Boek 2, Titel 8, Afdeling 1 (artikelen 335-343c) – geldend van 1 januari 2013 tot 1 januari 2025 (bijlage B) / 617

BIJLAGE D

Parlementaire geschiedenis Wet aanpassing geschillenregeling en verduidelijking ontvankelijkheidseisen enquêteprocedure van 5 juni 2024 / 631

BIJLAGE E

Ondernemingskamer, Leidraad voor deskundigen in de geschillenregeling 24 februari 2025 / 737

DEEL I - ALGEMEEN

Inleiding

Kim Spruitenburg¹

1.1 De aanleiding, het object en de doelstelling van het handboek

De aanleiding voor de publicatie van dit handboek is de nieuwe geschillenregeling per 1 januari 2025. Sinds die datum is de Wet aanpassing geschillenregeling en verduidelijking ontvankelijkheidseisen enquêteprocedure (Wagevoe) van kracht.² Het doel van de Wagevoe is de effectiviteit van de geschillenregeling verbeteren door aanpassing van het toepassingsbereik, enkele procedurele aspecten en de norm voor uitstoting (zie nader § 1.4).

Onder de procedurele aspecten vallen twee aanpassingen die dat doel het meest ten dienste staan: de keuze voor de Ondernemingskamer als enige feitelijke instantie (§ 1.3) en de keuze voor de verzoekschriftprocedure in plaats van de dagvaardingsprocedure. Deze aanpassingen zorgen niet alleen voor een versnelling van de procedures van de geschillenregeling, maar hebben ook grote invloed op de verhouding tussen de geschillenregeling en de enquêteprocedure. De Ondernemingskamer is nu zowel in de geschillenregeling als in de enquêteprocedure de enige feitelijke instantie. De omzetting in een verzoekschriftprocedure brengt de geschillenregeling ook procedureel in lijn met de enquêteprocedure. Samengenomen maken deze elementen het combineren van een geschillenverzoek met een enquêteverzoek relatief eenvoudig (hoofdstuk 19).

Het handboek bestrijkt de gehele breedte van de geschillenregeling. Op diverse plekken zijn uitstappen naar bredere leerstukken van ondernemingsrecht, *corporate governance*, enquêterecht, kort geding en burgerlijk procesrecht nuttig en nodig, maar dit zijn geen onderwerpen die zelfstandig aan bod komen. In de hoofdstukken staat een positiefrechtelijke analyse van het geldende recht en de heersende leer met betrekking tot de aldaar behandelende onderwerpen centraal. Ook praktische vraagstukken komen aan de orde. Daarnaast bevatten de hoofdstukken een signalering van onduidelijkheden en de verwachte gevolgen van de nieuwe geschillenregeling voor het beslechten van aandeelhoudersgeschillen.

1 K. Spruitenburg is universitair docent bij het Van der Heijden Instituut (OO&R, Radboud Universiteit Nijmegen).

2 Wet van 5 juni 2024 tot wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met de aanpassing van enkele bepalingen omtrent de geschillenregeling en ter verduidelijking van de ontvankelijkheidseisen voor de enquêteprocedure voor aandeelhouders en certificaathouders van beursvennootschappen (*Stb.* 2024, 174). De wet is in werking getreden op 1 januari 2025, zie Besluit van 14 juni 2024 tot vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet aanpassing geschillenregeling en verduidelijking ontvankelijkheidseisen enquêteprocedure (*Stb.* 2024, 175).

De redactie merkt voor de volledigheid op dat sommige auteurs als raadsheer, advocaat, notaris of anderszins betrokken waren bij zaken die zij bespreken.

Dit handboek is afgesloten op 1 februari 2025.

1.2 De bronnen van de geschillenregeling

1.2.1 Wet- en regelgeving

1.2.1.1 Boek 2 BW

De Nederlandse geschillenregeling geldt voor niet-beursgenoteerde NV's en BV's en is geregeld in Afdeling 1 van Titel 8 van Boek 2 BW (art. 2:336-343c BW). Het handboek neemt deze regelgeving tot uitgangspunt. De Belgische, Caribische en Surinaamse geschillenregeling komen afzonderlijk aan bod in hoofdstuk 23, respectievelijk hoofdstuk 24.

De geschillenregeling en de daarin vermelde normen kan men duiden als de formele geschillenregeling. De materiële kant van de geschillenregeling ziet op de invulling van de in de regeling gehanteerde open normen, zoals 'gedragingen, al dan niet in hoedanigheid van aandeelhouder, die het belang van de vennootschap zodanig schaden of hebben geschaad'. Het invullen van deze open normen geschiedt mede aan de hand van andere in Boek 2 BW opgenomen bepalingen en daarop gebaseerde jurisprudentie (hoofdstuk 8 en hoofdstuk 9).

1.2.1.2 Verhouding tot hoger recht

De geschillenregeling kent ingrijpende procedures, zoals de gedwongen overdracht van aandelen (uitstoting). De gedwongen overdracht van aandelen kan worden beschouwd als een vorm van onteigening.³ Om deze reden moet de uitstotingsprocedure de toets van art. 1 EP EVRM kunnen doorstaan. Het beginsel van ongestoord genot van eigendom van art. 1 EP EVRM en het recht op een eerlijk proces van art. 6 EVRM vereisen voor onteigening een procedure die met voldoende procedurele waarborgen is omkleed.⁴ Deze Europese regelgeving is dus mede van belang voor de geschillenregeling. In hoofdstuk 5 komt dit aan bod.

Indien bij een geschillenprocedure partijen betrokken zijn die in het buitenland zijn gevestigd, komen vragen op die liggen op het terrein van het internationaal privaatrecht (IPR). Voor het antwoord op de vraag of de Ondernemingskamer ook in dat geval het verzoek in behandeling mag nemen, zijn de regels inzake de internationale rechterlijke bevoegdheid zoals neergelegd in de herschikte Brussel I-Verordening (Brussel I-bis) van belang. Met name van belang is of verzoeken op grond van de geschillenregeling vallen binnen de reikwijdte van het exclusieve forum van art. 24 sub 2 Brussel I-bis. Dit komt in hoofdstuk 25 uitgebreid aan bod.

³ *Kamerstukken II* 2011/12, 32887, 6, p. 6.

⁴ *Kamerstukken II* 2023/24, 36469, 3, p. 16-18.

1.2.1.3 *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en nadere procedurele voorschriften*

Op de geschillenregeling zijn de bepalingen over de verzoekschriftprocedure van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (art. 261-291 Rv) van toepassing, voor zover uit de wet niet anders voortvloeit (hoofdstuk 4). Voornoemde bepalingen zijn niet van toepassing op het waarderingsproces (hoofdstuk 10). Dit kan een deskundigenbericht betreffen en is dus geen afzonderlijke procedure. Op het deskundigenbericht zijn de artikelen over deskundigen (art. 186-191 Rv) van toepassing, tenzij de aard van de zaak zich hiertegen verzet (art. 2:339 lid 1 BW, respectievelijk art. 2:343 lid 2 jo. 2:339 lid 1 BW).

Daarnaast zijn het Procesreglement verzoekschriftprocedures handels- en insolventiezaken gerechtshoven en de Werkwijze van de Ondernemingskamer van belang. Beide zijn gepubliceerd op www.rechtspraak.nl. Op deze website zijn ook enkele procedurele uitgangspunten voor de behandeling van verzoeken tot uitsluiting of uittreding (art. 2:336a BW en art. 2:343 BW) gepubliceerd door de Ondernemingskamer.

1.2.1.4 *Leidraad voor waarderingsdeskundigen*

In het jaarverslag van de Ondernemingskamer 2023 schrijft de Ondernemingskamer dat zij verwacht dat een deel van de geschillen die vóór 1 januari 2025 nog als enquêteverzoek aan haar werden voorgelegd, voortaan ook als geschillenprocedure worden ingeleid (zie hoofdstuk 19 over de verhouding tussen de enquêteprocedure en de geschillenregeling).⁵ Dit zal vermoedelijk meebrengen dat de komende jaren meer nadruk op de geschillenregeling komt te liggen. Om die reden verwacht de Ondernemingskamer dat zij ook vaker behoefte zal hebben aan een rapportage van een waarderingsdeskundige. De Ondernemingskamer heeft daarom een leidraad voor waarderingsdeskundigen opgesteld met handvatten voor de te gebruiken waarderingsgrondslagen, de formulering van de te beantwoorden vragen, de te hanteren waarderingsmethoden en de inrichting van het waarderingsonderzoek en het rapport. De leidraad is gepubliceerd op www.rechtspraak.nl (en in dit handboek opgenomen als bijlage E).

1.2.2 *De eigen regeling*

De geschillenregeling heeft een subsidiair karakter. De eigen statutaire of contractuele regeling gaat vóór op de wettelijke geschillenregeling, tenzij een aandelenoverdracht op grond van de eigen regeling niet mogelijk of uiterst bezwaarlijk is (art. 2:337 BW). Hoofdstuk 7 behandelt de eigen regeling.

1.2.3 *Jurisprudentie*

De wettelijke geschillenregeling is vrij summier. De jurisprudentie vormt daarom een belangrijke bron voor die regeling. Onder de oude geschillenregeling betreft dit vooral uitspraken van rechtbanken (in eerste aanleg) en de Ondernemingskamer (in hoger beroep). Onder de huidige geschillenregeling gaat het om uitspraken van de Ondernemingskamer (als enige feitenrechter) en de Hoge Raad. Nu de Ondernemingskamer vanaf 1 januari

⁵ Zie § 1.2.5 over Jaarverslagen van de Ondernemingskamer.

2025 als enige feitelijke instantie beslist, zal vermoedelijk een meer bestendige lijn jurisprudentie ontstaan.

Zijdelings is jurisprudentie van het EHRM over art. 1 EP EVRM en art. 6 EVRM van belang voor de geschillenregeling. In hoofdstuk 5 komt dit aan bod.

Jurisprudentie op het gebied van de geschillenregeling verschijnt onder meer in Jurisprudentie Onderneming en Recht (JOR), Nederlandse Jurisprudentie (NJ), het tijdschrift Ondernemingsrecht en Actuele Rechtspraak Ondernemingspraktijk (ARO).

1.2.4 Literatuur

De geschillenregeling geniet ook de nodige aandacht in de literatuur. Ten eerste in de ondernemingsrechtelijke handboeken, waarin ook een onderdeel over de geschillenregeling is opgenomen.⁶ Sinds de oprichting van de Vereniging Corporate Litigation in 2001 verschijnen jaarlijks de 'Geschriften vanwege de Vereniging Corporate Litigation', waarin een kroniek over de geschillenregeling is opgenomen. Voorts komt de geschillenregeling in verschillende proefschriften aan bod.⁷ Artikelen over de geschillenregeling verschijnen geregeld in onder meer Ondernemingsrecht, Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie (WPNR), Tijdschrift voor de Ondernemingsrechtpraktijk (TOP), Tijdschrift voor Ondernemingsbestuur (TvOB) en Maandblad voor Ondernemingsrecht (MvO). Tot slot is de geschillenregeling regelmatig, met name recentelijk vanwege de invoering van de Wagevoe, onderwerp van debat op congressen en symposia. Daarbij valt met name te wijzen op de Najaarsbijeenkomst van de Vereniging Corporate Litigation op 15 november 2023 die in het teken stond van de Wagevoe.⁸

1.2.5 Jaarverslagen Ondernemingskamer

De Ondernemingskamer publiceert sinds jaar en dag een jaarverslag op www.rechtspraak.nl. In het jaarverslag geeft zij cijfers over onder meer het aantal geschillenprocedures en het soort en aantal uitspraken. Daarnaast adresseert het jaarverslag steeds enkele door de Ondernemingskamer uitgelichte belangwekkende zaken en ontwikkelingen.

1.3 De Ondernemingskamer

De vier procedures van de geschillenregeling worden, net als de enquêteprocedure, in eerste aanleg exclusief gevoerd bij de Ondernemingskamer van het gerechtshof Amsterdam en in cassatie bij de Hoge Raad. De Ondernemingskamer bestaat uit drie raadsheren en

6 G. van Solinge & M.P. Nieuwe Weme, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht 2. Rechtspersonenrecht. Deel II*. De naamloze en besloten vennootschap*, Deventer: Kluwer 2009 (hierna: Asser/Maeijer, Van Solinge & Nieuwe Weme 2-II* 2009); B.F. Assink & W.J. Slagter, *Compendium Ondernemingsrecht*, Deventer: Kluwer 2013; P.J. Dortmund, *Van der Heijden. Handboek voor de naamloze en de besloten vennootschap*, Deventer: Kluwer 2013; P.M. Storm, *Corporate Litigation bij de Ondernemingskamer*, Den Haag: Boom Juridisch 2018.

7 P.P. de Vries, *Exit rights of minority shareholders in a private limited company* (diss. Groningen) (Serie IVO deel 72), Deventer: Kluwer 2010; C.D.J. Bulten, *De geschillenregeling ten gronde* (diss. Nijmegen) (Serie VHI deel 108), Deventer: Kluwer 2011.

8 Zie J. van Bekkum e.a. (red.), *Geschriften vanwege de Vereniging Corporate Litigation 2023-2024* (Serie VHI deel 189), Deventer: Wolters Kluwer 2024, p. 461 e.v.

twee deskundige leden, niet zijnde rechterlijk ambtenaar (de raden) (art. 66 lid 2 RO). De Ondernemingskamer behandelt als gespecialiseerd rechterlijk college meer procedures op het gebied van het ondernemingsrecht.⁹

1.4 De doeleinden van de geschillenregeling

De geschillenregeling is in 1989 in Boek 2 BW opgenomen om uitstoting of uittreding van aandeelhouders mogelijk te maken. Het doel van de regeling is het bieden van een oplossing aan aandeelhouders en (sinds 1 januari 2025) certificaathouders wanneer een geschil leidt tot een impasse in de besluitvorming binnen de vennootschap. Dat geldt met name voor kleine(re) vennootschappen waar een eenvoudige verkoop van (certificaten van) aandelen doorgaans geen mogelijkheid is.¹⁰

Sinds haar invoering in 1989 is de geschillenregeling weinig gebruikt. De regeling werd als onwerkbaar ervaren (§ 4.2).¹¹ De herziening van de geschillenregeling in 2012 bevatte daarom enkele procedurele wijzigingen die beoogden complicaties tijdens de procedure te beperken en het spoedige verloop ervan te bevorderen. De impopulariteit en de roep om een meer ingrijpende aanpassing van de geschillenregeling hielden echter aan. Partijen kozen doorgaans nog steeds voor de enquêteprocedure voor de oplossing van aandeelhoudersgeschillen (§ 4.2).¹²

Tegen deze achtergrond beoogt de Wagevoe de effectiviteit, efficiëntie en snelheid van de geschillenregeling te verbeteren door aanpassing van het toepassingsbereik, enkele procedurele aspecten en de norm voor uitstoting (§ 1.6). Bij deze aanpassingen staat steeds de goede balans tussen enerzijds snelheid en anderzijds een met voldoende waarborgen omklede procedure (vanwege verenigbaarheid met art. 1 EP EVRM en 6 EVRM)¹³ voorop.¹⁴ Het doel van de Wagevoe is een beter functionerende geschillenregeling creëren, die adequate bescherming aan een beknelde aandeelhouder (of certificaathouder) biedt en daarmee het risico op negatieve gevolgen voor de onderneming als gevolg van een voortdurend conflict tussen aandeelhouders (of certificaathouders) beperkt.¹⁵

Samengevat is het algemene doel van de huidige geschillenregeling het bieden van een snelle en efficiënte toegang tot de rechter aan aandeelhouders en certificaathouders wanneer vanwege een geschil samenwerking in de vennootschap niet langer mogelijk is en dat de waarde van de onderneming negatief beïnvloedt.

9 Bijvoorbeeld de uitkoopprocedure (art. 2:92a BW en art. 2:201a BW), de verplicht bod-regeling (art. 5:73 Wft) en het beroepsrecht van de ondernemingsraad (art. 26 WOR).

10 *Kamerstukken II* 1984/85, 18905, 3, p. 8; *Kamerstukken II* 2010/11, 32887, 3, p. 4.

11 Zie ook C.J.E. Brouwer, 'De Wagevoe uit de startblokken', in: J. van Bekkum e.a. (red.), *Geschriften vanwege de Vereniging Corporate Litigation 2023-2024* (Serie VHI deel 189), Deventer: Wolters Kluwer 2024, p. 466.

12 Zie ook G.C. Makkink & Ph.W. Schreurs, 'Bijdragen najaarsbijeenkomst Wagevoe', in: J. van Bekkum e.a. (red.), *Geschriften vanwege de Vereniging Corporate Litigation 2023-2024* (Serie VHI deel 189), Deventer: Wolters Kluwer 2024, p. 463.

13 *Kamerstukken II* 2023/24, 36469, 3, p. 16-18.

14 *Kamerstukken II* 2023/24, 36469, 3, p. 1 en 7.

15 *Kamerstukken II* 2023/24, 36469, 3, p. 1 en 9.

1.5 De verschillende procedures van de geschillenregeling

1.5.1 Vier procedures

De geschillenregeling kent vier procedures: (i) uitstoting (art. 2:336a e.v. BW), (ii) gedwongen overgang van stemrecht (art. 2:342 BW), (iii) uittreding (art. 2:343 e.v. BW) en (iv) vriendelijke uittreding (art. 2:343c BW). De uitstotings- en uittredingsprocedure komen in de praktijk het meest voor. Zie hoofdstuk 3 voor een empirisch overzicht van de geschillenregeling.

1.5.2 Uitstoting

De eerste procedure is de gedwongen overdracht van aandelen, ofwel de uitstoting. Art. 2:336a BW bevat de norm voor uitstoting (hoofdstuk 8). Voor uitstoting van een aandeelhouder is vereist dat gedragingen van de uit te stoten aandeelhouder het belang van de vennootschap zodanig schaden of hebben geschaad, dat het voortduren van zijn aandeelhouderschap in redelijkheid niet kan worden geduld. De verzoekende partij is een aandeelhouder die (al dan niet gezamenlijk met een andere aandeelhouder) minimaal een derde van het geplaatste kapitaal verschaft (hoofdstuk 6). De norm voor uitstoting bevat drie criteria:

- i. gedragingen, al dan niet in hoedanigheid van aandeelhouder (gedragscriterium) (§ 8.3.2);
- ii. schade aan het belang van de vennootschap (schadecriterium) (§ 8.3.3); en
- iii. het voortduren van het aandeelhouderschap kan in redelijkheid niet worden geduld (redelijkheidscriterium) (§ 8.3.4).

1.5.3 Gedwongen overgang stemrecht

De tweede procedure is de gedwongen overgang van stemrecht van de stemgerechtigde pandhouder of vruchtgebruiker van een aandeel. Art. 2:342 BW bevat de norm voor een gedwongen overgang van stemrecht (hoofdstuk 17). De Ondernemingskamer kan bevelen dat het stemrecht overgaat op de blootaandeelhouder indien de beperkt gerechtigde met zijn gedragingen het belang van de vennootschap zodanig schaadt dat in redelijkheid niet kan worden geduld dat hij dit stemrecht blijft uitoefenen. De verzoeker is een blootaandeelhouder die (al dan niet gezamenlijk met een andere aandeelhouder) minimaal een derde van het geplaatste kapitaal verschaft. Deze procedure doet zich in de praktijk amper voor.¹⁶

1.5.4 Uittreding

De derde procedure is de gedwongen overname van aandelen, ofwel de uittreding. Art. 2:343 BW bevat de norm voor uittreding (hoofdstuk 9). Voor uittreding van een aandeelhouder is vereist dat de uit te treden aandeelhouder door gedragingen van één

¹⁶ Slechts drie keer sinds de invoering van de geschillenregeling in 1989, zie hoofdstuk 3 (in het bijzonder § 3.4.1).

of meer medeaandeelhouders zodanig in zijn rechten of belangen is geschaad, dat het voortduren van zijn aandeelhouderschap in redelijkheid niet van hem kan worden gevergd. De verzoekende partij is de uit te treden aandeelhouder. Niet relevant is hoeveel aandelen hij houdt (hoofdstuk 6). Op verzoek van de uit te treden aandeelhouder kan de Ondernemingskamer ook bevelen dat de vennootschap de aandelen overneemt op grond van gedragingen van één of meer medeaandeelhouders of van de vennootschap zelf. Ook de certificaathouder kan uittreden (hoofdstuk 16).¹⁷ De norm voor uittreding bevat drie criteria:

- i. gedragingen van de medeaandeelhouder(s) of de vennootschap (gedragscriterium) (§ 9.3.2);
- ii. waardoor de verzoeker zodanig in zijn rechten of belangen is geschaad (schade) (§ 9.3.3);
- iii. dat het voortduren van zijn aandeelhouderschap in redelijkheid niet meer van hem kan worden gevergd (redelijkheidstoets) (§ 9.3.4).

1.5.5 Vriendelijke uittreding

De vierde procedure betreft de vriendelijke uittreding (hoofdstuk 13). In deze procedure zijn partijen niet verdeeld over de vraag of de uittreder zijn aandelen moet overdragen (art. 2:343c BW). De procedure gaat uitsluitend over de vaststelling van de prijs voor die aandelen. Nu het partijdebat is beperkt tot de prijsvaststelling, en tegen die vaststelling geen rechtsmiddelen openstaan (art. 2:343c lid 5 BW), is de vriendelijke uittreding een gestroomlijnde, snelle procedure. Niettemin doet deze procedure zich in de praktijk nauwelijks voor.¹⁸

1.5.6 Verloop van de uitstotings- en uittredingsprocedure

Nu de gedwongen overgang van stemrecht en de vriendelijke uittreding zich in de praktijk zelden voordoen, wordt hierna slechts de procedure tot uitstoting en uittreding geschetst. Beide procedures lopen langs dezelfde lijnen en kennen twee fases.

De eerste fase betreft de toets of aan de norm voor uitstoting of uittreding is voldaan (hoofdstuk 8 en hoofdstuk 9). Voorafgaand aan deze toets speelt in de uitstotingsprocedure de vraag of aan de norm van een derde van het geplaatst kapitaal is voldaan (hoofdstuk 6) en in beide procedures de vraag of de statuten of een overeenkomst een eigen regeling bevatten (hoofdstuk 7). Is die eigen regeling toepasbaar en maakt deze een aandelenoverdracht niet onmogelijk of uiterst bezwaarlijk, dan is de verzoekende aandeelhouder niet ontvankelijk (art. 2:337 jo. 2:343 lid 1 BW).¹⁹ Is dit niet het geval en is voldaan aan de norm voor uitstoting of uittreding, dan wijst de Ondernemingskamer het

17 Waar met betrekking tot de uittreding en de vriendelijke uittreding wordt gesproken over 'aandelen' en 'aandeelhouders', moet tevens worden begrepen 'certificaten van aandelen', respectievelijk 'certificaathouders'. Het toepassingsbereik van de uittreding en de vriendelijke uittreding bestrijkt alle certificaathouders, zie *Kamerstukken II* 2023/24, 36469, 6, p. 9. Zie verder § 1.6.1.

18 Slechts tweemaal sinds de invoering van de geschillenregeling in 1989, zie hoofdstuk 3 (in het bijzonder § 3.4.1).

19 *Kamerstukken II* 2008/09, 31058, 3, p. 100; Asser/Maeijer, Van Solinge & Nieuwe Weme 2-II* 2009/703; Ph.W. Schreurs & F. Eikelboom, 'De wettelijke geschillenregeling eindelijk volwassen', *Ondernemingsrecht* 2024/23.

verzoek toe en benoemt zij een of meer deskundigen die een bericht over de prijs zullen uitbrengen (art. 2:339 lid 1 jo. 2:343 lid 2 BW). Vanaf de betekening van het verzoekschrift geldt een vervreemdingsverbod (art. 2:338 lid 1 jo. 2:343 lid 2 BW). Daarnaast kan de Ondernemingskamer een voorlopige voorziening treffen met werking tot het tijdstip dat de aandelen worden overgedragen (art. 2:338 lid 3 jo. 2:343 lid 1 BW) (hoofdstuk 14).

De tweede fase gaat over de waardering van de aandelen (hoofdstuk 10 en hoofdstuk 11). Nadat de deskundigen hun bericht over de prijs hebben uitgebracht, bepaalt de Ondernemingskamer de prijs van de aandelen (art. 2:340 lid 1 jo. 2:343 lid 1 BW). In de uittredingsprocedure bestaat de mogelijkheid tot een zogeheten 'billijke verhoging' van die prijs (art. 2:343 lid 3 BW).²⁰ De Ondernemingskamer kan de uittredende aandeelhouder een billijke compensatie bieden voor een vermindering van de waarde van zijn aandelen door gedragingen van (bijvoorbeeld) de andere aandeelhouders (hoofdstuk 12). Uiteindelijk veroordeelt de Ondernemingskamer in de uitstotingsprocedure de verzoeker tot contante betaling en de verweerder tot levering van de aandelen (art. 2:340 lid 2 BW). In de uittredingsprocedure geldt het omgekeerde. De uittredende aandeelhouder moet de aandelen leveren en de medeaandeelhouders moeten die aandelen overnemen en contant betalen (art. 2:343a lid 1 BW). Hoofdstuk 26 behandelt de verplichting tot overname van de aandelen.

Nu de Ondernemingskamer als enige feitelijke instantie beslist, staat tegen haar eindbeschikking (zowel in de eerste als in de tweede fase) slechts cassatieberoep open. Hoofdstuk 4 (in het bijzonder § 4.4.18 en § 4.4.22) en hoofdstuk 26 behandelen de mogelijkheid van (tussentijds) cassatieberoep. Daarbij valt met name te wijzen op de onduidelijkheid over een aanstonds cassatieberoep tegen de beschikking waarin de Ondernemingskamer deskundigen benoemt (§ 26.2).

Het concrete verloop van de procedure tot uitstoting of uittreding hangt onder meer af van:

- i. Tegenverzoeken van de verwerende aandeelhouders en andere belanghebbenden. Complicerende factoren hierbij kunnen zijn: de ruime kring van belanghebbenden (§ 4.4.6), de oproeping bij exploit (§ 4.4.7), tegenverzoeken zonder dat is voldaan aan de norm voor uitstoting of uittreding (§ 4.4.8), de ruime kring van belanghebbenden en tussentijds cassatieberoep (§ 15.2.3 en § 15.4.5), de ondernemingsraad als belanghebbende (§ 15.2.4) en belanghebbenden die samenhangende vorderingen instellen bij wijze van tegenverzoek (§ 15.4.4).
- ii. Verzoeken tot het treffen van voorlopige voorzieningen (art. 2:338 lid 3 jo. 2:343 lid 2 BW). Hierbij is met name interessant (i) *wie* dat verzoek kan indienen (§ 14.3), (ii) *hoe* dat verzoek moet worden ingediend (§ 14.4) en (iii) of de Ondernemingskamer andere voorlopige voorzieningen kan treffen dan die zijn verzocht (§ 14.5).
- iii. Samenhangende vorderingen (art. 2:336a lid 6 jo. 2:343 lid 2 BW). Hierbij kunnen vragen opkomen over de ruime of beperkte opvatting over het begrip samenhangende vordering (§ 18.3.2) en de wijze waarop de Ondernemingskamer invulling zal geven aan haar splitsingsbevoegdheid (art. 2:336a lid 7 jo. 2:343 lid 2 BW) (§ 18.5).
- iv. Bewijsverrichtingen (hoofdstuk 4, in het bijzonder § 4.4.17).
- v. Samenloop met de enquêteprocedure. In dit kader is met name interessant (i) welke complicerende factoren spelen bij het samenvoegen (§ 19.5.2), (ii) of de enquête-

²⁰ Deze regeling geldt niet voor de uitstotingsprocedure.